

УВІЧНЕННЯ ІМЕН ВИДАТНИХ УЧЕНИХ-МЕДИКІВ У ТОПОНІМАХ ХАРКОВА

Анотація. Йдеться про зв'язок діяльності видатних лікарів і вчених-медиків у Харкові із формуванням топоніміки міста. Досягнення харківських лікарів відомі далеко за межами країни. Їхній внесок у практичну медицину і медичну науку увічнений в назвах низки міських вулиць та профільних установ.

Історія розвитку Харківського національного медичного університету (ХНМУ) пов'язана із відкриттям у 1804 р. Імператорського Харківського університету (ІХУ) за ініціативою просвітителя, громадського діяча, вченого Василя Назаровича Каразіна з чотирма факультетами, в тому числі медичним. У 1910 р. починає свою діяльність Жіночий медичний інститут (ЖМІ) Харківського медичного товариства (ХМТ). У 1920 р. медичний факультет ІХУ об'єднується з ЖМІ у медичну академію. У 1921 р. Академія перейменовується на Харківський медичний інститут (ХМІ). Постановою Кабінету Міністрів України у 1994 р. на базі ХМІ створено Харківський державний медичний університет (ХДМУ). В 2007 р. Указом Президента України ХДМУ набуває статусу національного. Історія та досягнення Харківської вищої медичної школи нерозривно пов'язані з нашим містом й сприяли його розвитку та становленню як сучасного мегаполісу, закарбувавши імена видатних постатей на мапі Харкова.

Видатний український лікар Микола Пирогов казав, що славу будь-якої школи складає не кількість її учнів, а вагомість їх досягнень. Досягнення харківських лікарів та вчених-медиків зробили харківську медичну школу широко відомою в світі. Харків'яни з великою повагою ставляться саме до досягнень своїх видатних земляків-медиків, що знайшло своє відображення в міській топоніміці. Ціла низка вулиць носить імена лікарів, вчених-медиків, які були не просто першопроходцями в багатьох напрямках медицини, а й просвітителями, гуманістами, людьми, яких відрізняли глибокий патріотизм та високі моральні якості.

В Московському районі між річкою Харків і Московським проспектом розташована вулиця Франківська, яка носить ім'я відомого лікаря, філантропа, громадського діяча, почесного громадянина міста та була названа за його життя у 1894 р. **Владислав Андрійович Франковський (1819-1895)** народився в Мінській губернії у дворянській родині. Ще студентом медичного факультету ІХУ він почав вести медичну практику серед незаможного населення, яке у ті часи здебільш не мало

доступу до медичної допомоги. У місті майже не було будинку, у якому Франківський не побував би як лікар. До відкриття лікарні Медичного товариства у Харкові амбулаторія Владислава Франковського була єдиним місцем, де охоче приймали представників нижчих верств населення, і куди громадяни йшли з великою довірою. Під час Кримської війни (1854-55), Владислав Франковський безкоштовно працював у військових шпиталях Харкова і забезпечував хворих необхідними ліками за власні кошти. Лікар Франковський також брав активну участь у громадському житті міста: ініціював у 1878 р. створення першої у Харкові дитячої лікарні на 20 ліжок та став її опікуном, був членом міської Думи, членом міської санітарної ради і понад 40 років працював у Харківському благодійному товаристві [1]. За великі заслуги Франковського у 1892 р. було обрано почесним громадянином Харкова (до 1917 р. такого звання були удостоєні тільки 10 осіб). У 1861 р. Владислав Франковський став одним із засновників ХМТ та його почесним членом з 1886 р. Після смерті видатного лікаря ХМТ організувало збір пожертвувальників і збудувало притулок імені Франковського для невиліковних хворих.

В Основ'янському районі Харкова паралельно Сімферопольському шосе розташована невеличка вулиця Лазаревича. **Іван Павлович Лазаревич (1829-1902)** – видатний акушер-гінеколог XIX століття, народився в м. Могилів-Подільський Вінницької області у дворянській сім'ї. У 1853 р. закінчив медичний факультет Імператорського Київського університету, а потім працював помічником директора акушерської клініки у Києві, після того як захистив докторську дисертацію, був обраний в 1863 р. ординарним професором, завідувачим кафедрою акушерства, жіночих та дитячих хвороб медичного факультету ІХУ [2]. Кафедру очолював до 1885 р. Професор Лазаревич докладав великих зусиль, щоб при викладанні акушерства та гінекології застосовувалися наукові методи, що сприяло б удосконаленню практичного акушерства. З метою поліпшення навчального процесу професор добився вивчення акушерської дисципліни безпосередньо біля ліжка вагітної та хворої жінки. Завдяки діяльності Івана Лазаревича очолювана ним кафедра стала одним з провідних центрів наукової думки для лікарів-акушерів. Професор довів одним із перших рефлекторний зв'язок матки з центральною нервовою системою, також в його науковій діяльності входило оживлення дітей, які народилися в асфіксії, питання еклампсії, вивчення слабкої пологової діяльності, також запропонував бесіди з породіллями для зняття страху перед пологами тощо [3]. Крім того Іван Лазаревич відомий як винахідник цілого ряду інструментів та приладів, наочних посібників, які стали застосовуватися у практичному акушерстві. Найбільш вагомою відзнакою його

новаторської діяльності є золота медаль на Московській політехнічній виставці у 1872 р. за експозицію колекції інструментів, а також у 1873 р. на Лондонській міжнародній виставці одержав золоту медаль за прямі акушерські щипці та атлас акушерських і гінекологічних інструментів [3]. Вітчизняна школа акушерів-гінекологів прославилась завдяки невтомній і новаторській діяльності Івана Павлович Лазаревича, який написав яскраву сторінку в історичному розвитку акушерства та гінекології.

Одна з вулиць в центрі міста, яка з'єднує Сумську і Пушкінську, носить ім'я видатного офтальмолога Гіршмана. **Леонард Леопольдович Гіршман (1839-1921)** народився у місті Тукумі Курляндської губернії (зараз територія Латвії) у купецькій родині. У 1860 р. з відзнакою закінчив медичний факультет ІХУ. Після захисту дисертації у 1868 р. отримав ступінь доктора, одержав звання приват-доцента з очних хвороб та згодом у 1872 р. став професором кафедри [4]. За ініціативою та під керівництвом Леонарда Гіршмана відкрита офтальмологічна клініка при Харківському університеті, Харківське відділення піклування про сліпих, засновано училище для сліпих дітей. Досліди вченого цитувалися у підручниках з фізіології і офтальмології, визнавалися зразковими з методики і точності досліджень. У своїх статтях він писав про доцільність лікування відшарування сітківки шляхом проколу склери, а фахівці того часу вважали це захворювання невиліковним, рекомендував використовувати хінін в офтальмологічній практиці, описував свої дослідження при лікуванні трахоми [4]. Особливу повагу Леонард Леопольдович здобув не тільки як фахівець, але й як людина найвищих моральних принципів. До нашого часу зберігається у професійних колах легенда про те, що для Гіршмана не існувало останньої години роботи, існував останній пацієнт. З цього приводу збереглися коментарі самого Гіршмана: «Лікарі вмирають з двох причин: від голоду або втоми. Я обираю другу причину». Учні Гіршмана порахували що за шістьдесят один рік практики він прийняв один мільйон хворих. У рік свого 75-річчя Леонард Гіршман був обраний почесним громадянином міста Харкова. Його ім'я увічнено у назві вулиці, де він мешкав, і Харківської міської офтальмологічної клінічної лікарні, яка свого часу була побудована для нього на народні кошти і якою після виходу у відставку у 1905 р. Леонард Гіршман керував до кінця життя (1908-1921).

Розташований в самому центрі міста провулок, що з'єднує майдан Конституції та вулицю Пушкінську, носить ім'я лауреата Нобелівської премії Іллі Мечникова. Засновник імунології, видатний біолог, ембріолог, мікробіолог та патолог, почесний академік РАН, лауреат Нобелівської премії в галузі фізіології та медицини **Ілля Ілліч Мечников (1845-1916)** народився на Харківщині в селі Іванівка

Куп'янського уїзду. Вивчивши самостійно за другий рік навчання предмети другого, третього та четвертого курсів, закінчив фізико-математичний факультет ІХУ і у 19 років отримав диплом. Ще під час навчання в університеті майбутній лауреат почав займатися наукою. У 1887 р. вчений переїхав до Парижа, де очолив лабораторію у заснованому Луї Пастером інституті. Випускник ІХУ став видатним біологом і фізіологом, засновником еволюційної ембріології. Ілля Мечников відкрив світу явище фагоцитозу і внутрішньоклітинного травлення, першим обґрунтував наукову геронтологію. Вчений створив нову теорію запалення як активної захисної реакції організму проти шкідливих елементів, зокрема патогенних бактерій. За створення теорії імунітету в 1908 р. Ілля Мечников та Пауль Ерліх були удостоєні Нобелівської премії. Вивчаючи сифіліс, холеру, тиф, туберкульоз, професор виявив антагонізм у боротьбі між різними видами мікроорганізмів і передбачив можливість використання цього процесу у боротьбі з інфекцією [6]. В останні роки життя Ілля Мечников працював над проблемою довголіття і навіть заснував з цього приводу міждисциплінарний напрямок – ортобіотику. «Наш вік – це вік наших артерій», – казав вчений. Він вважав, що смерть, яка настає раніше 120 років – передчасна і є результатом поганого способу життя, і сподівався, що наука зуміє домогтися нормальної тривалості (приблизно у 150 років) [6]. Ідеї Іллі Мечникова дали поштовх розвитку досліджень у багатьох біологічних та медичних науках. Його ім'я присвоєно університетам, науково-дослідним установам, лікарням, у Харкові це – Харківський НДІ мікробіології та імунології. У 2005 р. в нашому місті видатному вченому встановлено пам'ятник.

«Людина має право бути поганим художником або поганим теслею, але вона не має права бути поганим лікарем», – ці слова належать видатному українському фізіологу **Василію Яковичу Данилевському (1852-1939)**. Справедливість цього вислову вчений доводив зразком свого життя: дійсний член Академії наук УРСР, заслужений діяч науки УРСР, заслужений професор, директор ЖМІ при ХМТ та засновник і директор Органотерапевтичного інституту (нині Інститут проблем ендокринної патології, який носить ім'я В.Я. Данилевського). Майбутній вчений народився у Харкові, в сім'ї годинникового майстра. Закінчив медичний факультет ІХУ у 1874 р. з відзнакою [7]. Подальша діяльність та наукові відкриття Василя Данилевського пов'язані з рідним містом. Він був директором ЖМІ (1910-1912) у створення якого вклав багато зусиль як голова організаційного комітету. Василь Якович завідував кафедрою нормальної фізіології ХМІ (1917-1926). У 1919 р. Данилевський ініціював створення Органотерапевтичного інституту, директором якого він став, але пізніше

залишив цю посаду і до кінця життя очолював у ньому науково-дослідний сектор, згодом Українського інституту ендокринології та органотерапії. Професор Данилевський відкрив центр регуляції вегетативних процесів головного мозку, провів перші вітчизняні дослідження щодо реєстрації електричних явищ у головному мозку собаки, пізніше покладені в основу електроенцефалографії [8]. Данилевський є піонером фізіологічного вивчення гіпнозу у тварин та людини, одним із засновників фізіології праці. Василь Якович створив порівняльний напрямок у вивченні малярії. Йому належать широко відомі праці щодо вивчення паразитів крові птахів. Василь Данилевський перший довів, що гемоспоридії, які паразитують в еритроцитах, поширені у різних хребетних тварин [8]. Також вчений був видатним громадським діячем. Сприяв створенню Харківської громадської бібліотеки – нині Харківська державна наукова бібліотека ім. В.Г. Короленка. Одна з центральних вулиць Харкова названа ім'ям видатного фізіолога.

Невеликий провулок, що з'єднує дві відомі харківські вулиці Клочківську і Римарську, на якому сьогодні розташований Харківський планетарій, має ім'я лікаря Кравцова. **Петро Іванович Кравцов (1856-1928)** – талановитий лікар-діагност, а крім того музикант, просвітитель, заслужений доктор науки і мистецтв народився у родині відомого харківського громадського діяча. Закінчив медичний факультет ІХУ у 1881 р. Петро Кравцов працював ординатором в терапевтичній госпітальній клініці університету, потім старшим лікарем Харківської Міської лікарні. Після двадцяти п'яти років лікарської діяльності він зважується на просвітницьку роботу. Викладає в середніх школах Харкова, читає лекції на вищих педагогічних курсах, виступає з доповідями на з'їздах з питань освіти, не припиняє музичної діяльності – керує оперними кружками, викладає спів дітям [9]. Особливо діяльність Петра Івановича розгорнулась після революції: робота в Санпросвіті Харківського відділу охорони здоров'я, Комітеті освітніх установ Донецьких залізниць в якості лектора, в санітарних установах Червоної Армії, як лектора численних учительських курсів, і нарешті як організатора і режисера Державної Дитячої опери. Петро Кравцов завідував кафедрою соціальної гігієни в Харківському музично-драматичному інституті. За досягнення по боротьбі з темрявою і хворобами уряд України до дня ювілею Петра Івановича у 1922 р. видало спеціальний декрет щодо присвоєння йому почесного звання заслуженого працівника науки і мистецтва [9].

Вулиця, що носить ім'я видатного хірурга Миколи Трінклера – одна з найвідоміших в місті. Проходить від майдану Свободи до вулиці Весніна, паралельно вулиці Сумській. Лікар-гуманіст, віртуозний хірург, заслужений професор

Микола Петрович Трінклер (1859-1925) народився в Санкт-Петербурзі у купецькій родині. З відзнакою закінчив медичний факультет ІХУ у 1883 р. В історію хірургії Микола Трінклер увійшов як новатор з передовими поглядами, професійний діагност, хірург широкого діапазону і викладач. Завідував кафедрою хірургічної патології та до кінця життя очолював кафедру факультетської хірургічної клініки ІХУ(1913-1925). Займаючись абдомінальною хірургією, М. Трінклер у 1910 р. другим у державі виконав гастроектомію, вивчив і описав вперше у вітчизняній і світовій літературі вісцеральний сифіліс і його проявлення у формі хірургічних захворювань [10]. Наукові і практичні інтереси М. Трінклера були дуже різноманітні: вивчав і лікував хірургічну інфекцію, блискуче володів нейрохірургією, проводив пластичні та косметичні операції, вів дослідження з онкології. Микола Трінклер був одним з ініціаторів проведення I Всеросійського протиракового з'їзду в Москві у 1912 р., організатором санітарно-просвітницької протиракової боротьби [11]. Його обрали членом журі з присудження Нобелівської премії і навіть запросили очолити кафедру в Стокгольмі, але вчений залишився вірним Харкову. Миколу Петровича вирізняло гуманне відношення до хворих, він був дуже популярний як лікар серед харків'ян. На прохання мешканців міста прийнято рішення про увічнення пам'яті Миколи Петровича Трінклера: факультетська хірургічна клініка ХМІ та вулиця, де вона була колись розташована, носять ім'я заслуженого професора [11].

«Медицина – не наука, не ремесло, не мистецтво, вона – і наука, і ремесло, і мистецтво», – це слова видатного терапевта, активного учасника організації охорони здоров'я, вищої медичної школи і науки, завідувача кафедри факультетської терапії **Петра Івановича Шатілова (1869-1921)**, який прикладом власного життя довів цей вислів. Петро Шатілов народився в Курській губернії у родині дворянина. У 1895 р. закінчив медичний факультет ІХУ отримав диплом «лікаря з відзнакою» та звання «повітового лікаря». Працював у госпітальній терапевтичній клініці, згодом у 1902 р. захистив дисертацію на ступінь доктора медицини [12]. Шатілов розробив оригінальну синоптичну карту поширення холерних епідемій у ХІХ сторіччі, яка стала настільним посібником епідеміологів, а вивчення реакцій в бульйонних кубиках мікробів підвело науковий фундамент під цей діагностичний метод. У своїх роботах вчений підійшов до вирішення основних питань вакцинації: визначення мінімальної дози тифозної вакцини, з'ясування значення загальної і місцевої реакції у виробленні несприйнятливості тощо. «Місце лікаря там, де вирує життя, життя громадське, і тим більш важливе місце посідає в ньому лікар, чим більше має він за душею», – казав Петро Шатілов. У 1912 р. вперше у Росії у шпиталю, де була його пропедевтична

клініка, застосував черевнотифозну вакцину. Помер від зараження висипним тифом від хворого в'язня. Вчений жив для науки і заповів своє тіло науці: скелет – анатомічному театру, мозок – університету, внутрішні органи – патологоанатомічному інституту. Петро Іванович Шатілов увійшов в історію медицини як видатний вітчизняний клініцист і вчений, засновник терапевтичної школи. За гуманність і демократизм Петра Шатілова називали «професором околиць», «лікарем бідняків» [12]. Його ім'ям названа не тільки вулиця у Харкові, а й околиця міста – Шатилівка.

Вулиця Воробйова розташована в центральній частині міста і з'єднує вулиці Пушкінську і Куликівську. Названа на честь основоположника української наукової школи анатомів, заслуженого професора, академіка АН УРСР **Володимира Петровича Воробйова (1876-1937)**. Майбутній академік народився в Одесі у купецькій сім'ї. Закінчив медичний факультет ІХУ у 1903 р. з відзнакою та почав свою наукову діяльність на кафедрі нормальної анатомії. У 1916 р. Володимир Воробйов обраний професором ЖМІ та у 1918 р. – професором кафедри нормальної анатомії ІХУ, а з 1921 р. до кінця життя очолював кафедру анатомії ХМІ [13]. Професор Воробйов, основоположник нового напрямку в анатомічній науці, створив найбільшу анатомічну школу в Україні. У 1924 р. вчений з учнями провів бальзамування тіла Володимира Леніна. За ініціативою видатного вченого на проспекті Науки (раніше Леніна) збудований морфологічний, а тепер – головний навчальний корпус ХНМУ. У 2000 р. в період проведення III Міжнародного конгресу антропологів на території нашого університету відкрито пам'ятник – бюст вченому. В Харкові ім'ям Воробйова названі не тільки вулиця, а й провулок. На кафедрі анатомії людини ХНМУ в меморіальній кімнаті є воскова фігура професора і його особисті речі. В Народному Музеї ХНМУ представлені матеріали про життя та діяльність Володимира Воробйова.

Пам'ять про видатних вчених-медиків і лікарів увічнена також у назвах різних відомих у місті та далеко за його межами наукових і медичних закладів.

Харківський науково-дослідний інститут судових експертиз носить ім'я **Миколи Сергійовича Бокаріуса (1869-1931)**. Видатний судовий медик, вчений і талановитий педагог, організатор судово-медичної та криміналістичної служби в Україні, заслужений професор Микола Сергійович Бокаріус народився в Одесі у родині викладача чоловічої гімназії. У 1895 р. закінчив медичний факультет ІХУ, професійну діяльність почав з посади лікаря-ординатора факультетської хірургічної клініки. З 1910 р. і до кінця свого життя Микола Бокаріус працював завідувачем і професором кафедри судової медицини [14]. Одночасно обраний завідувачем кафедри судової медицини ЖМІ. В педагогічній діяльності Микола Бокаріус керувався глибокою

любов'ю та повагою до студентів. Його кредо: «...ми для студентів, а не студенти для нас». Особливу увагу професор приділяв розділу судової медицини – дослідженням речових доказів. Ще у 1902 р. ним було запропоновано метод, який став відомим під назвою «проба Бокаріуса»: це мікроскопічне дослідження шкіри strangulaційної борозни при повішенні [14]. У 1923 р. Микола Бокаріус створює Головну судово-медичну інспектуру при організаційному відділі Народного комісаріату охорони здоров'я і стає головним державним судово-медичним експертом УРСР. В цьому ж році за ініціативою та під керівництвом вченого в Харкові створено Інститут науково-судової експертизи, і Микола Бокаріус стає директором цієї установи. Після смерті професора його ім'я присвоєно Харківському науково-дослідному інституту судових експертиз. Багато часу Микола Бокаріус присвячував практичній діяльності. Здійснив розтин більше 3 тисяч трупів і провів експертне дослідження до 5 тисяч речових доказів [14]. У 2005 р. ім'ям заслуженого професора названо кафедру судової медицини та основ права ХНМУ, відкрито Музей історії кафедри і Харківського обласного бюро судово-медичної експертизи, де центральна експозиція присвячена Миколі Сергійовичу Бокаріусу – засновнику криміналістичного напрямку у судовій медицині. А головним експонатом музею є його воскова скульптура.

Нещодавно в Харкові з'явився проспект, названий на честь **Любові Трохимівни Малої (1919-2003)**. Ім'я видатного харківського лікаря і науковця носить також Національний інститут терапії Національної академії медичних наук України. Любов Трохимівна Мала – доктор медичних наук, професор, академік НАН і АМН України, директор Інституту терапії АМН України, завідувач кафедри шпитальної терапії та клінічної фармакології ХНМУ, заслужений діяч науки України, почесний громадянин міста Харкова. Народилась у Запорізькій області у сім'ї селянина. Закінчила лікувальний факультет ХМІ, з ним було пов'язано все її життя [15]. Після присвоєння звання професора, Любов Мала завідувала кафедрою госпітальної терапії лікувального факультету. Вперше в Україні вона створила систему поетапного лікування хворих на інфаркт міокарда, включаючи мережу спеціалізованих кардіологічних відділень із блоками інтенсивної терапії, відділеннями реабілітації й санаторно-курортної реабілітації [15]. У 1986 р. в Харкові на основі філії Київського НДІ кардіології ім. академіка М.Д. Стражеска створено єдиний в Україні науково-дослідний інститут терапії, фундатором і беззмінним директором якого стала Любов Трохимівна Мала – зараз це Національний інститут терапії ім. Л.Т. Малої НАМН України. Академік Мала створила одну з авторитетніших в країні кардіологічну школу. З часу створення Інституту терапії АМН України під керівництвом Любові Малої, в

доповнення до досліджень з кардіології, стали активно розроблятися проблеми пульмонології, гастроентерології, нефрології та інше. Досягнення вчених Інституту терапії заявили про себе на європейському та світовому рівні. Глибокої поваги заслуговує її громадська діяльність. У 1999 р. Любові Малій присвоєно звання «Почесний громадянин міста Харкова». Біографічним інститутом США Любов Мала занесена до книги «Видатний вчений XX століття». Тисячі її учнів, які працюють в медичних закладах України, країнах близького та далекого зарубіжжя, з глибокою вдячністю згадують її талановиті лекції та клінічні розбори. Любов Мала – зразок бездоганного ставлення до праці та самовідданого служіння людям. «Я впевнена, що на непростому шляху життя і творчості поколінням лікарів XXI століття факелом надії і гарантом звершень будуть чудові представники, творці медицини попередніх десятиліть...» – ці слова видатного вченого, академіка Любові Трохимівни Малої вказують на надзвичайну важливість спадкоємності між різними поколіннями лікарів і вчених.

Харківський обласний клінічний центр урології і нефрології носить ім'я **Володимира Івановича Шаповала (1924-2001)**. Володимир Шаповал – професор кафедри урології і андрології ХДМУ, доктор медичних наук, заслужений діяч науки України, засновник і незмінний директор першого в СРСР Харківського нефроурологічного центру, народився в Кіровоградській області у селянській сім'ї. Напередодні Другої світової війни Володимир Шаповал закінчив фельдшерсько-акушерську школу. З 1944 по 1949 рік навчався у Чернівецькому медичному інституті, почав науково-дослідницьку діяльність. Працюючи асистентом на кафедрі факультетської хірургії ХМІ, Володимир Шаповал вивчає захворювання сечостатевої системи, зокрема стадійність уро-туберкульозу та радіонуклідне дослідження нирок [16]. Професор Шаповал наполягав на необхідності створення у Харкові спеціалізованого урологічного центру, першого в країні (1967). Він і очолив цей клінічний комплекс. Важливим етапом у розвитку харківської урологічної школи за ініціативою Володимира Івановича стало відродження у 1968 р. кафедри урології у ХМІ [16]. Також під його керівництвом організовано подальше будівництво ще двох корпусів в Харківському обласному нефроурологічному центрі, що дозволило відкрити вузькоспеціалізовані відділення онкоурології, андрології, нефрології і ниркової недостатності з хронічним гемодіалізом, подальшого розвитку набули відділення уротуберкульозу та дитячої урології. «Звичайних операцій не буває», – казав талановитий хірург, лікар з великої літери. Тисячі харків'ян живуть на світі завдяки

операціям, що виконав професор Шаповал. Поряд з численними нагородами Володимиру Івановичу Шаповалу присвоєно почесне звання «Харків'янин сторіччя».

«У науці ніколи не йдять одним шляхом. Він може бути тупиковим» – це слова видатного акушера-гінеколога, професора, академіка НАН України, завідувача кафедри акушерства та гінекології ХНМУ, **Валентина Івановича Грищенка (1928-2011)**. Сьогодні ім'я академіка носить Інститут проблем кріобіології і кріомедицини НАН України. Валентин Іванович Грищенко народився в Харкові у родині відомого акушера-гінеколога, професора Івана Івановича Грищенка. Від батька перейняв інтерес до медицини, закінчив ХМІ та став одним з кращих його представників. Очолюючи кафедру акушерства і гінекології № 1 ХДМУ та одночасно працюючи директором Інституту проблем кріобіології та кріомедицини НАН України (1983-2011), Валентин Грищенко створив новий напрямок у репродуктології і кріобіології: одним з перших в акушерстві та гінекології застосував кріохірургічні методи і гіпотермію [17]. Розроблений вченим засіб кріоконсервації сперми та ембріонів людини не має аналогів у світовій науці й практиці і захищений патентами багатьох країн світу. Першим в Україні Валентин Грищенко почав застосовувати для лікування неплідності допоміжні репродуктивні технології: методи штучної інсемінації спермою чоловіка і донора, екстракорпорального запліднення тощо. Перша в Україні дитина, що була запліднена «в пробірці», народилася саме в Харкові у 1991 р. Класифікація основних п'яти типів базальної температури тіла також розроблена Валентином Грищенком та носить його ім'я. У 2001 р. Міжнародний комітет «European contrasts Limited» за результатами наукових і практичних досягнень присудив Валентину Грищенко звання «Керівник ХХІ сторіччя» і зарахував його до числа лідерів Європейського співтовариства ХХІ сторіччя. Зірка «Академік В.І. Грищенко» зареєстрована Транснаціональною компанією зіркових ресурсів до 80-річчя з дня народження професора.

Чимало ще видатних вчених-медиків належать до плеяди видатних представників харківської медичної школи. Імена Гіршмана і Франковського, Воробйова і Трінклера, Данілевського і Бокаріуса, Грищенка, Малої та багатьох інших широко відомі в історії медицини й принесли заслужену славу Харкову на світовій арені. Нинішні покоління громадян України мають знати ці імена, на прикладі їх життя вчитися любити свій народ і свою батьківщину й працювати для їх процвітання.

Список літератури

1. Робак І. Ю. Франковський Владислав Андрійович // Харківщина : енциклопедичний словник / ред. рада: С. І. Чернов, В. С. Бакіров, М. І. Титов [та ін.] ; редкол.: С. І. Посохов [та ін.] ; Харківська облрада, Харківська облдержадміністрація. Харків : Золоті сторінки, 2015. С. 385–386.
2. Петрова З. П. Лазаревич Иван Павлович // Выдающиеся педагоги высшей школы г. Харькова: биогр. словарь / Харьк. гуманитар. ин-т «Нар. укр. акад.» ; авт. коллектив: В.И. Астахова (рук.) и др. Харьков, 1998. С. 358–359.
3. Перцева Ж. Н. Лазаревич Иван Павлович // Енциклопедія сучасної України / Національна академія наук України, Наукове товариство ім. Шевченка, Інститут енциклопедичних досліджень НАН України / ред. І. М. Дзюба [та ін.]. Т. 16. Київ, 2016 : Куз-Лев. С. 400.
4. Робак І. Ю. Гіршман Леонард Леопольдович // Харківщина : енциклопедичний словник / ред. рада: С. І. Чернов, В. С. Бакіров, М. І. Титов [та ін.] ; редкол.: С. І. Посохов [та ін.] ; Харківська облрада, Харківська облдержадміністрація. Харків : Золоті сторінки, 2015. С. 86.
5. Петрова З. П., Галичева Н. А., Горяинова А. Н., Пинчук Л. Н. Врач-гуманист Леонард Леопольдович Гиршман // Асклепий. 1999. № 1/2. С. 53-59.
6. Петрова З. П. Мечников Ілля Ілліч // Вчені Харківського державного медичного університету. Харьков, 2003. С. 440–442.
7. Робак І. Ю. Данилевський Василь Якович // Харківщина : енциклопедичний словник / ред. рада: С. І. Чернов, В. С. Бакіров, М. І. Титов [та ін.] ; редкол.: С. І. Посохов [та ін.] ; Харківська облрада, Харківська облдержадміністрація. Харків : Золоті сторінки, 2015. С. 100-101.
8. Караченцев Ю. І. Данилевський Василь Якович // Енциклопедія сучасної України / Національна академія наук України, Наукове товариство ім. Шевченка, Інститут енциклопедичних досліджень НАН України / ред. І. М. Дзюба [та ін.]. Київ, 2016. Т. 7 : Г-Ді. С. 190–191.
9. Коган-Ясный В. Харьков [Петр Иванович Кравцов] // Врачебное дело. 1927. № 5. С. 386.
10. Робак І. Ю. Трінклер Микола Петрович // Харківщина : енциклопедичний словник / ред. рада: С. І. Чернов, В. С. Бакіров, М. І. Титов [та ін.] ; редкол.: С. І. Посохов [та ін.] ; Харківська облрада, Харківська облдержадміністрація. Харків : Золоті сторінки, 2015. С. 367.

11. Лісовий В. М., Петрова З. П. Гордость отечественной хирургии [к 150-летию со дня рождения заслуженного профессора Н.П. Тринклера] // Universitates. Наука и просвещение. 2009. №4. С. 52–60.
12. Лесовой В. Н., Перцева Ж. Н. П. И. Шатилов: создатель самобытной отечественной терапевтической школы в Харькове // Universitates. Наука и просвещение. 2009. № 3. С. 28–35.
13. Лесовой В. Н., Перцева Ж. Н. Выдающийся советский ученый-анатом Владимир Петрович Воробьев / В. Н. Лесовой, Ж. Н. Перцева // Медицинская профессура СССР : материалы международной конференции (25 мая 2012 г.) / Российская академия медицинских наук, Научный совет по истории и философским проблемам медицины РАМН, НИИ истории медицины РАМН. Москва, 2012. С. 164–167.
14. Перцева Ж. Н. Н. С. Бокариус – выдающийся педагог высшей медицинской школы // Актуальні питання та перспективи розвитку судової медицини та криміналістики : матеріали міжнародної науково-практичної конференції судових медиків та криміналістів, присвяченої 200-річчю кафедри судової медицини та основ права Харківського державного медичного університету (Харків, 14-16 верес. 2005 р.) / Міністерство охорони здоров'я України, Головне бюро судово-медичної експертизи України, Товариство судових медиків та криміналістів України [та ін.]. Харків, 2005. С. 24–29.
15. Князькова И.И. Академик Л.Т. Малая – выдающийся ученый современности (к 95-летию со дня рождения) // Мистецтво лікування. 2014. № 1. С. 60–62.
16. Лісовий В. М., Перцева Ж. М. Поспішай творити добро... (до 85-річчя від дня народження професора В.І. Шаповала) // Клінічна анатомія та оперативна хірургія. 2010. Т. 9, № 4. С. 88-91.
17. Робак І. Ю. Грищенко Валентин Іванович // Харківщина : енциклопедичний словник / ред. рада: С. І. Чернов, В. С. Бакіров, М. І. Титов [та ін.] ; редкол.: С. І. Посохов [та ін.] ; Харківська облрада, Харківська облдержадміністрація. Харків : Золоті сторінки, 2015. С. 95–96.